

PŮJČOVÁNÍ ZVUKOVÝCH DOKUMENTŮ V KNIHOVNÁCH

Vyjednávání o smlouvě o podmínkách půjčování zvukových dokumentů v knihovnách ČR

V roce 1994 poprvé uzavřel Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) s kolektivními správci autorských práv¹⁾ (KS) smlouvu o půjčování zvukových dokumentů. Smlouva vymezila základní pravidla půjčování zvukových dokumentů v českých knihovnách a také poprvé stanovila finanční odměnu pro autory a další držitele autorských práv:

1. KS udělují knihovnám a informačním střediskům, které zastupuje SKIP, právo půjčovat pro osobní potřebu vypůjčitelů zvukové dokumenty (gramofonové desky, magnetofonové kazety, kompaktní disky) zachycující autorská díla hudební, dramatická, hudebně dramatická, umělecké výkony výkonných umělců nebo jiné zvuky.
2. Právo půjčování se u absenčního půjčování vztahuje na zvukové dokumenty, od jejichž nabytí knihovnou uplynuly tři měsíce.
3. Tato lhůta se neuplatňuje ve vztahu k půjčování zvukových dokumentů vydaných pro zrakově postižené, a dále ve vztahu k půjčování zvukových dokumentů, které tvoří nedílnou součást učebnic nebo jiných tištěných dokumentů. Tříměsíční lhůta se dále neuplatňuje v případě, kdy od vydání zvukového dokumentu uplynul prokazatelně minimálně jeden rok.
4. Právo půjčování opravňuje knihovny půjčovat zvukové dokumenty bezplatně nebo za tzv. manipulační poplatek. Souhlas se nevztahuje na takové půjčování zvukových dokumentů, které by knihovně, informačnímu středisku zakládalo vznik zisku.
5. Odměny pro autory, výkonné umělce a náhrady výrobců zvukových nosičů za půjčování zvukových dokumentů ve veřejných knihovnách a informačních střediscích představuje paušální částka ve výši 20 000 Kč.²⁾
6. Knihovny se zavazují, že poučí vhodným způsobem vypůjčitele, že nesmějí rozmnožovat zvukové dokumenty zachycující autorská díla, výkony výkonných umělců v rozporu se zákonem. Mohou jej poučit o tom, že podle ustanovení § 15 autorského zákona je občan oprávněn zhotovit rozmnoženinu zvukového dokumentu výlučně pro osobní potřebu, to znamená pro potřebu svoji a příslušníků své domácnosti, a to bez souhlasu autorů a výkonných umělců.
7. Knihovny se zavazují, že neposkytnou magnetofon či jiný přístroj pro účely rozmnožování v prostorách knihovny, informačního střediska ani mimo ně a že nebudou zvukové dokumenty nijak doplňovat ani měnit. Berou na vědomí, že porušením těchto povinností by konkrétní pracovníci knihovny, informačního střediska naplnili skutkovou podstatu přestupku podle § 32 přestupkového zákona a v případě opakované činnosti či činnosti většího rozsahu skutkovou podstatu trestného činu porušování autorských práv podle § 152 trestního zákona.

V souvislosti s přijetím nového autorského zákona č. 121/2000 Sb. a jeho účinností od 1. 12. 2000 došlo mezi zástupci SKIP a KS k ústní dohodě o tom, že novelizovaná smlouva o půjčování zvukových dokumentů (ZD) z roku

1997 bude platná až do doby přijetí nového knihovního zákona, který měl přinést změny v kompetencích k uzavření nové smlouvy o půjčování. Knihovní zákon č. 257/2001 Sb., jehož účinnost je od 1. 1. 2002, zmocnil Národní knihovnu ČR (NK) k zastupování knihoven, které jsou evidovány jako knihovny poskytující veřejné knihovnické a informační služby, pro jednání s kolektivními správci autorských práv ve věci úhrady odměn za užití autorských děl. To bylo podnětem k zahájení nových jednání, jejichž garantem za knihovny je NK. Rekapitulujeme stručně nejdůležitější aktivity v této oblasti:

- 10. 1. 2002 vyzývá ředitel NK dopisem KS k zahájení jednání o nové smlouvě. Tento dopis zůstává bez odezvy.
- 10. 10. 2002 zasílají zástupci KS řediteli NK dopis s výzvou k zahájení jednání. Současně se v dopise konstatuje, že stávající smlouva o půjčování je neplatná, protože s poukazem na příslušné ustanovení knihovního zákona ztratil SKIP oprávnění k uzavírání smluv za knihovny.
- První jednání mezi NK a KS se uskutečnilo za účasti všech zástupců KS, NK a také zástupců odd. autorského práva Ministerstva kultury ČR. Na jednání byla konstatována společná vůle všech zúčastněných uzavřít novou smlouvu o půjčování. Zástupci KS vystoupili s obecným požadavkem, že odměny i další podmínky půjčování se musí podstatně změnit. Základní podmínkou je, aby bylo omezeno nebo zcela zastaveno absenční půjčování ZD, což je jednoznačným požadavkem výrobců zvukových nosičů, kteří mají zásadní problémy s nelegálním kopírováním. Bylo dohodnuto, že pro období roku 2002 a pro období do uzavření nové smlouvy bude uzavřena smlouva o narovnání. Návrh této smlouvy NK připravila, ale k jejímu podpisu nikdy nedošlo. SKIP za rok 2002 provedl úhradu dohodnuté částky za všechny knihovny podle staré smlouvy.
- 26. 11. 2002 sděluje ředitel Intergramu rozhodnutí představenstva o tom, že KS dále neumožní absenční půjčování ZD v knihovnách.
- 11. 12. 2002 zasílá ředitel NK všem KS „Stanovisko k požadavku kolektivních správců na zákaz absenčního půjčování zvukových dokumentů v knihovnách“ a vyzývá k dalšímu jednání (viz příloha Dokumenty).
- V období ledna 2003 provedla NK rozsáhlý průzkum půjčování ZD v českých knihovnách, na jehož základě vznikla výsledná zpráva „Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky“ (viz dále). Pozornost byla také věnována sledování současné praxe a podmínek půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v zahraničí, viz dále publikovaný materiál „K půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů ve vybraných evropských knihovnách“. Oba materiály se staly podkladem pro jednání o nových podmínkách smlouvy.
- 3. 2. 2003 svolává z iniciativy zástupců knihoven ministr kultury společné jednání se zástupci NK a KS. Ministr kultury vyslovuje požadavek, aby KS umožnili půjčování ZD v knihovnách a vyzývá všechny zúčastněné k dalšímu jednání. Konstatuje, že pokud nebude umožněno půjčování, je připraven iniciovat novelu autorského zákona. Zástupci KS sdělují, že jsou ochotni umožnit absenční půjčování ZD v knihovnách s podmínkou,

že obdrží za každou výpůjčku a den 30,- Kč. Knihovny s tímto požadavkem zásadně nesouhlasí.

- 20. 2. 2003 se uskutečnilo další jednání s KS a za účasti zástupců odd. autorského práva Ministerstva kultury. KS oznamují zmírnění podmínek pro půjčování – navrhují cenu 30,-Kč za jednu výpůjčku v rozsahu jednoho týdne pro CD, 20,- Kč pro magnetofonovou kazetu a 10,- Kč pro gramofonovou desku. Předmětem diskuse je délka odkladu půjčování od okamžiku nákupu ZD a možnost bezplatného půjčování ZD ve vybraných typech knihoven. Zástupci knihoven s cenou nesouhlasí a zástupci KS odmítají diskutovat o možnosti paušální platby za všechny knihovny.
- 4. 3. 2003 vyzývá dopisem e-mailové pošty ředitel Intergramu jménem všech KS k uzavření smlouvy o půjčování ZD za následujících podmínek:
 - a) 9 měsíců od vydání v ČR nebudou ZD půjčovány (mohou být zpřístupněny k poslechu prezenčně v knihovně),
 - b) odměnu pro nositele práv stanovují ve výši 30,- Kč (CD), 20,- Kč pro audiokazety a 10,- Kč pro gramodesky,
 - c) smlouva bude uzavřena na dobu neurčitou a může být vypovězena pouze v případě jejího závažného a opakovaného porušení,
 - d) výše odměny může být upravena pouze v případě, že inflace v ČR překročí 10 % od posledního stanovení ceny.
- 21. 3. 2003 proběhlo jednání s ředitelem Intergramu a knihoven. KS potvrdili neměnnost svého stanoviska a vyslovili požadavek, aby nová smlouva byla uzavřena do 30. 4. 2003. Pokud nedojde k uzavření smlouvy, bude nutno půjčování ZD v knihovnách zastavit. Předmětem jednání byla opět možnost úhrady odměny za půjčování ZD formou paušální platby.
- Na základě článku o stavu vyjednávání v Hospodářských novinách ze dne 3. 4. 2003 se o vyjednávání začíná zajímat Úřad pro ochranu hospodářské soutěže.
- 4. 4. 2003 zasílá ředitel NK všem zástupcům KS „Návrh uspořádání smluvních podmínek pro půjčování zvukových dokumentů“, který definuje základní principy pro stanovení paušální platby za půjčování ZD v knihovnách (viz příloha).
- 14. 4. 2003 se uskutečnilo jednání všech zúčastněných stran s prvním náměstkem ministra kultury. Zástupci KS potvrdili své požadavky a sdělili, že další jednání bude pokračovat až po valné hromadě Intergramu. KS se zavázali předložit návrh smlouvy na půjčování ZD. Zástupci knihoven vyslovili požadavek, aby ceny a další podmínky půjčování ZD byly srovnatelné s podmínkami, které jsou běžné v Evropské unii a v jiných zahraničních zemích.
- 11. 5. 2003 byla zpracována první verze návrhu novely autorského zákona, která by řešila půjčování zvukových a zvukově obrazových děl v knihovnách a pravidla pro stanovení paušální platby pro držitele autorských práv. Návrh novely zákona předložil SKIP poslancům. Zástupci všech parlamentních stran potvrdili připravenost iniciovat a podpořit novelu autorského zákona, která by stanovila pravidla pro půjčování ZD v knihovnách.

K problematice půjčování a autorských práv vznikla na půdě NK neformální skupina konzultantů z různých typů knihoven, která připravuje společná stanoviska, zjišťuje

podmínky a názory knihoven na navrhované změny. Velmi cenná je možnost konzultace s právníky a specialisty na autorské právo.

Jak je z výše uvedeného přehledu patrné, smlouva o nových podmínkách půjčování ZD se rodí velmi obtížně a existuje značné riziko, že pokud nebude nalezen přijatelný kompromis, nemusí být uzavřena vůbec. Velmi plasticky se ukazuje diametrální odlišnost cílů KS a knihoven. Knihovny hájí požadavek neomezeného a rovného přístupu ke ZD a požadují vytvoření jasných a všeobecně přijatelných pravidel pro půjčování. Na druhé straně cílem KS je, aby půjčování bylo zcela zakázáno nebo alespoň podstatně omezeno a byl maximalizován jejich zisk. V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že současný autorský zákon dává KS do rukou všechny nástroje k tomu, aby půjčování ZD bylo v knihovnách úplně zrušeno.

Česká republika není jedinou zemí, která ve svém autorském zákonu zakotvila výlučné právo autorů na půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů, ale ukazuje se, že KS v domácích podmínkách nejsou schopni akceptovat nepsanou dohodu, která je běžně uplatňována na celém světě a díky které každý stát vytváří svým občanům volný prostor pro nekomerční užití autorských děl při vzdělávání, sdílení kulturních hodnot a pro volné šíření informací. To je také hlavním důvodem, proč SKIP usiluje o to, aby podmínky půjčování i stanovení odměny za užívání ZD byly upraveny zákonem. Velkým snem KS v českém prostředí zřejmě je, aby každý z nás kdykoliv a za jakýchkoliv okolností zaplatil za užití jakéhokoliv autorského díla, ať vzniklo kdykoliv a v jakékoliv podobě. Asi trochu zapomínají, že autorský zákon nemůže chránit pouze zájmy autorů, ale musí také vytvořit přijatelné prostředí pro užití autorských děl. Zapomínají také na banální fakt, že autorská díla nevznikají ze vzduchu nebo díky prosté genialitě autorů, ale jen a jen proto, že každý tvůrce vytváří svá díla na základě širokého a složitějšího poznání skutečnosti, které mu do značné míry zprostředkovávají jiná autorská díla. Proces schvalování novely autorského zákona ukáže, zda poslanci jako zástupci občanů více preferují zvýšení zisku omezeného okruhu firem a osob z oblasti zábavního průmyslu, nebo zda dají přednost vytvoření rovných podmínek pro vzdělávání a svobodný přístup k informacím a kulturnímu dědictví pro všechny.

Vít Richter
18. 5. 2003

Poznámky:

- 1) V případě vyjednávání o půjčování zvukových dokumentů je jednáno se třemi kolektivními správci: společností Intergram zastupující práva výkonných umělců a výrobců zvukových dokumentů, agenturou Dilia zastupující práva autorů literárních, dramatických a hudebně dramatických děl a Ochranným svazem autorským zastupujícími autory, zejména skladatele, textaře a hudební vydavatele.
- 2) V roce 1997 byla smlouva novelizována tak, že odměna se každým rokem automaticky navyšovala o oficiální míru inflace v předcházejícím roce.